

STEPPER, ØRKENER OG SALTSØER I VESTGRØNLANDS INDLAND

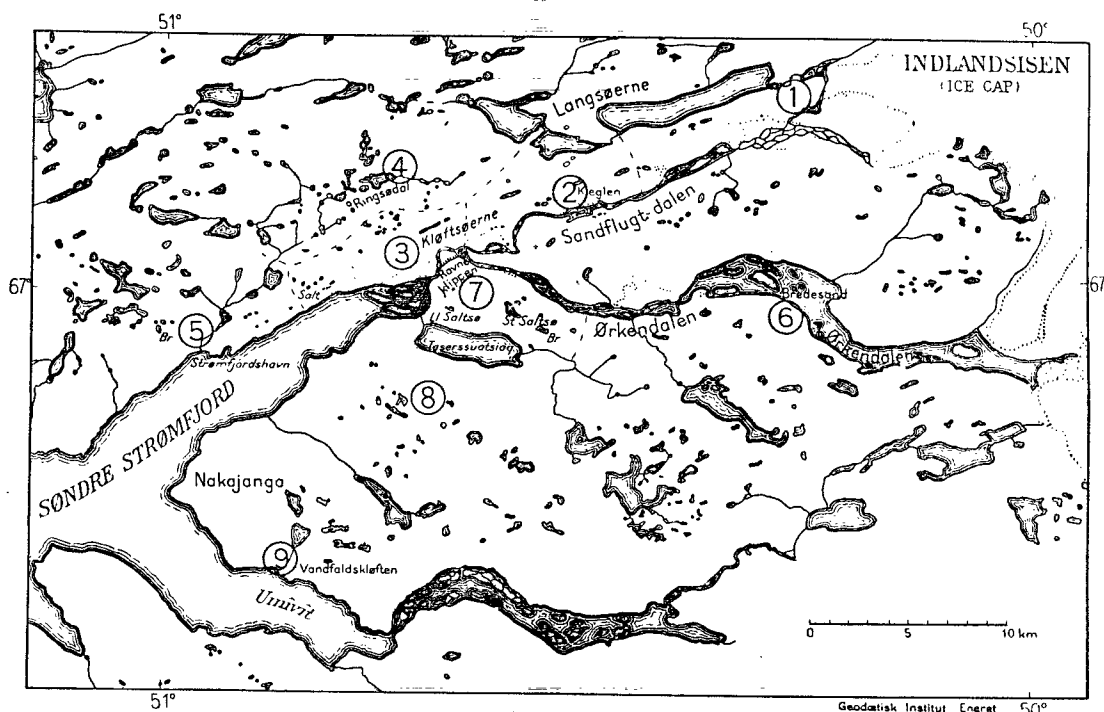
Af dr. phil. *Tyge W. Böcher*

Man kender ikke Grønland, før man har set indlandet. De områder, der strækker sig langs indlandsisens rand, ofte 100-200 km fra yderkysten, virker næsten som om de hørte til en hel anden verden. Tidligere var de fleste grønlandsrejsende henvist til udelukkende at færdes i skærgården og de sneplettede kystfjelde, hvor bebyggelsen ligger; men takket være flyvningen vil det nu snart være sådan, at mange også får set indlandet. Den store flyveplads og luftbase bag den nordre arm af Søndre Strømfjord ligger ca. 25 km fra indlandsisen og ca. 200 km fra havet. Den er omgivet af et landskab, der bærer stærkt præg af klimaets udprægede fastlandskarakter.

Det er vist temmelig enestående med en afstand af knap 200 km at finde en så stor klimatisk modsætning som den, der hersker mellem vejrstationerne ved indsejlingen og ved enden af Søndre Strømfjord. Ude ved havet, hvor stejle, høje fjelde tvinger de fugtige luftmasser i vejret, så de afkøles og må afgive deres væde, falder der årligt næsten 1000 mm nedbør, mere end noget sted i Danmark, og inde ved luftbasen falder der kun lidt mere end 100 mm, d. v. s. mindre end noget sted i Europa, men en lignende nedbør som i nordranden af Sahara eller ved Babylon. Gennemsnitstemperaturen ved kysten er i juli ca. 7° , i februar ca. $\div 11^{\circ}$, i indlandet ca. 10° i juli og $\div 17^{\circ}$ i februar. Den lave nedbør i indlandet er således kombineret med en sommervarme, der er så høj, at man kan kalde klimaet subarktisk. Der burde derfor være skov derinde hvis ikke tørken, som det synes at være tilfældet, forhindrede det.

Vinterkulden er ikke imponerende. 17 graders frost i koldeste måned er jo »varmt« sammenlignet med vintertemperaturen i det indre af Canada, for ikke at tale om Sibirien. Den relativt høje varme om vinteren hænger sikkert for en stor del sammen med de specielle vindforhold langs isranden. Den helt dominerende vindretning er her østenvinden, der kommer oppe fra indlandsisens højtliggende plateau. Denne vind »falder« med terrainet ned mod det isfri land og bliver derved tør og relativt varm.

Om vinteren er der et konstant, men altid tyndt snelag over jorden. Det smelter imidlertid tidligt bort og forsvinder så fuldstændigt, at man om sommeren selv på de højeste fjeldvidder i 700 meters højde over havet ikke kan øjne en eneste plet eller

Botanikerens arbejdskort over området omkring det indre af Søndre Strømfjord.

strie af sne. Indlandsisen kommer til at virke temmelig umotiveret i dette tørre land; men tænker man nøjere over det, forstår man, at den netop er en af hovedårsagerne til klimaets særpræg. Under istiden var der både i Europa og Nordamerika et lignende steppeklima langs ismassernes fastlandsfronter.

For en tilrejsende er det naturligvis ikke så meget klimaet som klimaets virkninger, der er påfaldende. Den mærkeligste konsekvens af klimaet – især det ringe snelag og den gode sigtbarhed – er ganske givet anlæggelsen af den store moderne flyveplads med dens mange barakker og hangarer, biograf, radiostationer, veje og jernbroer, for ikke at tale om bilkirkegårde og lossepladserne. Jeg har på en sådan losseplads set små bjerge af fordærvede appelsiner, som ravnene gik rundt og hakkede i; alt dette er også Grønland.

De synligste vidnesbyrd om det tørre klima får man i de store dale. I fortsættelse af Strømfjordens to arme er der flere brede dale, der grener sig ind imod indlandsisens rand. I disse er der vidtstrakte, sandede flodsletter, der ofte kantes af små »ørkener« med klitter og tørre, nøgne grus- og sandflader, fulde af sandslebne blokke og småsten.

Sandet kommer med de store smeltevandsfloder fra indlandsisen. De er grå af alt det materiale, de slæber med sig. Foruden sandpartikler og grus meget mindre partikler, der kan danne en grå hinde på de sten, der tørlægges langs flodbredderne. Om foråret

Foto: Chr. Vibe

Landskabet omkring det indre af Søndre Strømfjord har ingen høje fjelde. Elvene løber ud i fjorden mellem venlige bakker og sandklinter. En af Grønlands længste veje fører her 18 km ind i en ejendommelig og storslået, for de fleste ukendt del af Grønland.

svulmer floderne og breder sig ud over store dele af sletterne, men de svinder ind igen, når snesmeltningen er overstået. Så bliver en del af flodsletterne helt tørre, og vinden begynder at lege med det, som floden har afsat. Sandet begynder at fyge og danner klitter, og de mindste korn, støvet, rejser sig i skyer og føres langt af sted, indtil de drysser ned og lægger sig rundt omkring ved foden af bjergsider, hvor der er tilstrækkelig læ.

På den måde dannes der efterhånden visse steder betydelige støv- eller løssjordsaflejringer. Løssen er en grålig, meget porøs og finkornet jordart. Dens små korn er dannet som »gletsjermek« ved indlandsisens skuring hen over klipper og sten. Der er også løssaflejringer i Europa og Nordamerika netop i de områder, der lå langs istidens brærand, hvor denne var en fastlandsfront.

Et andet meget karakteristisk fænomen i det kontinentaleste Vestgrønland er salt-søerne og i det hele taget forekomsten af lavninger, der mangler enhver form for dræning eller afløb. De skyldes igen tørken. Ved forårstid siver smeltevand ned mod lavningens bund, hvor der kan være en sø eller en slags mose. Søens vandspejl hæves lidt, eller mosens jord bliver vandmættet. Men så kommer sommeren med tørke og tør luft, og nu fordampes vandet igen, og søen sænker vandspejlet og mosen tørrer ud. Flere af søerne eksisterer kun i maj-juni; senere ser man kun søbunden, en leret flade,

Foto: T. W. B.

Stedet, hvor Ørkendalen og Sandflugtdalen mødes. I forgrunden steppe med spredte strå, marehalm og lave pilekrat.

der sprækker i store polygoner. Det vand, der siver ned mod lavningerne, medfører opløste salte. Ved fordampningen bliver saltene tilbage. Derfor bliver søvandet eller mosejorden mere eller mindre rig på salte. I den sø, jeg har kaldt »Store Saltø«, smager vandet bittert, fordi det indeholder meget magnium.

Både i saltsøbassinerne og på visse meget varme sydvendte skrænter med løssjord kan der dannes saltskorper på jorden. De skyldes langsomt fremsivende vand i jorden fremkaldt af tørken og fordampningen. I et oceanisk klima, f. eks. hos os i Danmark, vil jordvandet altid sive nedad, og det vil føre opløste salte bort fra jordoverfladen mod dybet, men det fremsivende vand i de pågældende grønlandske jorder vil få saltene til

Foto: T.W.B.

Indlandsisens front øst for Sandflugtdalen. I forgrunden t.v. subarktisk steppe, der nedefter, hvor fugtigheden bliver større, erstattes af pilekrat. På den mørke skyggeside til højre er der dværgbirkehede.

at samle sig i jordoverfladen eller som skorper oven over denne. Sådanne jorder er ekstremt basiske. Man kalder dem alkalijorder, og de findes kun i steppeklimalter.

Planteverdenens reaktion over for de meget særprægede klimaforhold i Vestgrønlands »hjerter« er yderst interessant. De vindpiskede grusflader og de langstrakte klitvolde, der samler sig i læ bag blokke og pilebuske, er hjemsted for flere højarktiske tørkeplanter. Den vigtigste er en starart (*Carex nardina*) med tæt tueformet vækst og stive, børsteformede blade. Men sammen med den finder man enkelte steder en gul korsblomst med kuglerunde skulper (*Lesquerella arctica*) og en lådden potentilart

(*Potentilla pulchella*), to arter, der er almindelige i det nordligste Grønland, og som begge har deres sydligste forekomster her i gruset og sandet i Strømfjordsområdets små »ørkener«. Hvor sandet er lidt fugtigere, gror der en smuk rosetplante med hvide korsblomster (*Arabis arenicola*), en art, der kun gror i Grønland og et par steder i Canada.

De varme løssjordskranter har en hel anden flora. Her kommer der en vegetation, der kan betegnes som en subarktisk steppe. Den består især af græsagtige planter, der tåler stor tørke. Vigtigst er en lille starart, *Carex supina*, der har en meget stor udbredelse på Eurasiens stepper, dernæst en stivstrået rørhvene, arktisk bynke, potentiller og en bakkestjerne, som Grønland har fælles med Rocky Mountains.

Nogle steder på disse sydskranter står planterne så spredt, at vegetationen igen er ved at blive en slags ørken. Mellem spredte strå af en art annelgræs danner sære små laver og mikroskopiske jordalger sorte, grå eller gule overtræk på jorden eller der danner sig skorper, især af kulsur kalk, hvori man finder spredt stående strand-vejbred. Hvor lidt større fugtighed i jorden ledsages af højt saltindhold, træder andre arter til, en prægtig blåblomstret ensian (*Gentiana detonsa*), der genfindes på strandenge i Nordnorge, og en blåøjeart, *Sisyrinchium montanum*, der også gror i Nordamerika og hører til irisfamilien. Flere af de laver og levermosser, der findes sammen med blomsterplanterne, har, ligesom disse, yderst interessante udbredelsesforhold. De spiller f. eks. stor rolle på de steppeagtige områder på Ølands og Gotlands »Alvar«, og enkelte af dem gror endog på Møens Klint.

Ved saltsøernes bredder er jordbunden så basisk og saltrig, at det ikke kan undre nogen at den buket, man dér samler, bliver lidt mærkelig. Foruden den omtalte grålige annelgræs og ensianen med de store blå blomster, står der fuldt af en lille korsblomst, der hedder *Braya linearis*; den hører til de store sjældenheder, hvis voksesteder ligger milevidt fra hinanden og som nutildags kun har ganske få tilholdssteder på kloden. Desuden er der mængder af en kodriverart med stive, høje blomsterskafter og små rødviolette blomster samt en meget skøn, rigt- og storblomstret art, *Lomatogonium rotatum*, der hører til ensianfamilien.

Disse plantesamfund er noget helt for sig selv; de har så at sige ingen arter fælles med kystlandets vegetation. For så vidt kunne man ligeså godt tolke indlandets særpræg ved at fortælle om alle de arter, der mangler derinde. Den, der kun kender floraen ude ved byerne, er næsten ikke til at få til at tro, at arter som treblad-siv og fjeld-ærenpris eller den lille *Sibbaldia procumbens* mangler inde ved isranden, og at dværgpil og fjeldsyre svigter helt i lavlandet, men klarer sig hist og her oppe til fjelds, hvor de smyger sig ind langs nordvendte klipper.

Les extrêmes se touchent – det passer for kyst- og indland i Strømfjordsområdet i Vestgrønland.